

Kraków, 27.09.2012

Prof. dr hab. n med. Emilia Kolarzyk
Zakład Higieny i Dietetyki
Uniwersytet Jagielloński, Collegium Medicum
Kraków

RECENZJA

**rozprawy doktorskiej Mgr Doroty Maliszewskiej
„Znajomość i występowanie czynników ryzyka chorób
układu krążenia wśród młodzieży warszawskich szkół średnich”**

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska Mgr Doroty Maliszewskiej „Znajomość i występowanie czynników ryzyka chorób układu krążenia wśród młodzieży warszawskich szkół średnich” napisana jest zgodnie z regułami wymaganymi w pracy na stopień naukowy doktora. Praca liczy 209 stron i wyodrębnić można 2 główne części: pierwsza –teoretyczna (strony 1-61) oraz druga (strony 62-209) –obejmująca cel pracy własnej , opis materiału i metodykę badań, wyniki, dyskusję, wnioski, piśmiennictwo oraz streszczenie w języku polskim i angielskim. Wyniki zawarte są w 184 tabelach oraz zilustrowane są 44 rycinami. Dyskusja przeprowadzona jest w oparciu o 168 pozycji piśmiennictwa.

W pierwszej teoretycznej części pracy Autorka omawia sytuację epidemiologiczną w zakresie chorób układu krążenia Polsce i na świecie, podkreślając że współczynniki umieralności z powodów sercowo-naczyniowych, w tym współczynniki umieralności przedwczesnej są w Polsce w porównaniu z krajami „starej „Unii Europejskiej zbyt wysokie. W następnej kolejności Autorka omawia w sposób **wysoce kompetentny i wyczerpujący** działania prewencyjne w zakresie chorób układu krążenia w Polsce i w Europie. Zaznacza, że wprawdzie działania prewencyjne są coraz liczniejsze, ale często są prowadzone w sposób przypadkowy, niesystematycznie i za krótko. Nie mniej jednak notowane są coraz większe osiągnięcia w zakresie organizacji oraz osiągnięć programów profilaktycznych w skali ogólnopolskiej, a także Polska ma coraz większy udział w realizacji programów międzynarodowych, niejednokrotnie wnosząc do nich cenne inicjatywy. W tej części pracy Doktorantka analizuje czynniki ryzyka chorób układu krążenia, czyli: palenie papierosów,

nadciśnienie tętnicze, niska aktywność fizyczna, cukrzyca, konsumpcja alkoholu, nadwaga i otyłość, zaburzenia lipidowe, stres.

Stało się to logiczną przesłanką do sformułowania celu przedstawionej do recenzji pracy. Autorka postawiła sobie jako zadanie badawcze określenie znajomości i występowania czynników ryzyka chorób układu krążenia wśród młodzieży warszawskich szkół średnich. Z postawionego zadania wywiązała się bardzo dobrze

Wykazała się dużą umiejętnością w zakresie wyboru tematyki badawczej i włożyła ogrom pracy w zebranie i analizę prezentowanych danych, dotyczących jakże ważnej grupy społecznej jaką jest młodzież szkolna. Badaniami objęta jest grupa licząca prawie tysiąc osób (953 uczniów), a następnie wyniki są analizowane z podziałem na płeć, wiek (I klasa i III klasa szkół średnich), typ szkoły oraz lokalizacja szkoły (lewo i prawobrzeżna Warszawa). Bardzo duża jest również liczba analizowanych zmiennych, pogrupowanych w trzy bloki tematyczne: dane osobowe -5 pytań; dane związane ze stylem życia (palenie papierosów, nadwaga i otyłość, sposób żywienia, miejsce spożycia posiłków, dolegliwości zdrowotne, picie alkoholu, aktywność fizyczna, stres, samoocena zdrowia fizycznego i psychicznego)-24 pytania oraz dane dotyczące poziomu wiedzy młodzieży warszawskiej na temat chorób serca i naczyń krwionośnych -27 pytań (ankieta w sumie składała się z 56 pytań). Doktorantka wykazała się dużą umiejętnością doboru metod statystycznych oraz prezentacji uzyskanych wyników. W dyskusji potrafiła szeroko i kompetentnie porównać własne wyniki z wynikami otrzymanymi przez innych autorów, w oparciu o starannie dobrane i dobrze zaprezentowane piśmiennictwo.

Czytając i analizując prezentowane wyniki, recenzentce nasunęły się pewne zastrzeżenia i uwagi:

1. Palenie tytoniu

Przy charakterystyce nałogu palenia brak pytania o czasokres palenia (od jak dawna pali, w jakim wieku zapalił/zapaliła pierwszego papierosa); byłyby to cenne informacje z socjologicznego punktu widzenia, bo w powszechnej opinii młodzież zaczyna palić coraz wcześniej.

2. Nadwaga i otyłość

Częstość nadwagi i otyłości oceniana jest w oparciu o siatki centylowe BMI (wg Nawarycz&Ostrowska-Nawarycz) oraz w oparciu o powszechnie przyjęte przedziały wskaźnika BMI. Wskaźnik BMI w wymiarze indywidualnym obliczany był na podstawie wartości masy ciała i wzrostu podawanych przez uczniów w ankiecie. W badaniach tak

szeroko zakrojonych trudno byłoby zmierzyć i zważyć uczniów zgodnie z wymogami badań antropometrycznych, ale dopiero wówczas byłby to rzetelny rozkład częstości niedowagi, nadwagi i otyłości. Z praktyki i doniesień w artykułach naukowych wiadomo bowiem, że osoba otyła z reguły podaje niższą masę ciała, a ze znaczną niedowagą –zawyża.

3. Ocena poziomu wiedzy uczniów na temat znaczenia wypoczynku czynnego dla prawidłowego funkcjonowania serca i naczyń krwionośnych

Autorka utworzyła 3 kategorie ocen: bardzo dobra, dobra, niedostateczna. Ocena bardzo dobra-jeżeli badani respondenci udzielili następujących odpowiedzi: obniża ciśnienie krwi, obniża poziom cholesterolu, podnosi poziom dobrego cholesterolu (czyli frakcji LDL), a następnie oceniła że tylko 14% udzieliło poprawnych odpowiedzi (str.81). Taka sama informacja odnośnie LDL-cholesterolu zawarta jest w tab. 37(str.153). Sądzę że jest to po prostu błąd literowy, gdyż tzw. „dobry cholesterol” to HDL-cholesterol i mam nadzieję, że ocenę bardzo dobrą otrzymywali uczniowie za HDL-cholesterol, a nie LDL-cholesterol.

4. Edycja tabel do ewentualnego druku

- tabele np. dotyczące palenia papierosów (tab.6-8)

Autorka badała 959 uczniów – w tab. 6 jako 100% traktowane jest 953 osoby; w tym palących 372 osoby, natomiast ta liczba palących nie znajduje odzwierciedlenia ani w tab 7, ani w tab 8. Przy przygotowywaniu pracy do druku należy w legendzie dać objaśnienie takiej sytuacji, np. brak danych wprzypadkach

- tabele 171-174 dotyczące różnic w wynikach uczniów z lewo i prawobrzeżnej Warszawy

Jeżeli ktoś czytający nie znałby całości pracy –opis tabel (strona : lewa, prawa, razem) jest niezrozumiały; wystarczy w nagłówku dodać strona Warszawy i wtedy opisy stają się jasne.

Powyższe uwagi w niczym nie umniejszają wysokiej oceny przedstawionej do recenzji pracy.

Uważam, że recenzowana rozprawa doktorska ma ważne znaczenie w aspekcie naukowym, poznawczym i praktycznym. Należy z całą mocą podkreślić, że badania dotyczące młodzieży szkolnej mają szczególne znaczenie, a uzyskane przez Doktorantkę wyniki powinny być przedstawione wychowawcom i dyrekcjom szkół objętych badaniami, ale przede wszystkim rodzicom. W mojej opinii wyniki dotyczące młodzieży w wieku 16-19 lat są zatrważające: powszechny jest brak umiejętności spędzania wolnego czasu w sposób aktywny, 40% młodzieży pali papierosy (w tym 30% spośród nich pali powyżej 10 papierosów dziennie); 39% spożywało w ciągu ostatniego roku alkohol wysokoprocentowy (wódka) , a tylko 3% nie spożywało napojów alkoholowych przez ostatni rok (przy czym

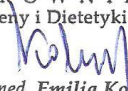
82% (str. 84) deklaruje, że wie że alkohol jest szkodliwy) ; 62% uważa swoje życie za stresujące, w tym znaczna część nie doświadcza wsparcia i nie ma bliskiego kontaktu z rodzicami, a 11% doświadcza uczucia osamotnienia. Zgodnie z wynikami przedstawionymi na str 76 blisko 61% badanej młodzieży uważa, że szkoła nie uczy o czynnikach ryzyka chorób układu krążenia , a najczęściej informacji uczniowie zdobywają z telewizji i Internetu. W związku z tym można by sformułować jeszcze jeden „nie naukowy” wniosek : za wychowanie i prozdrowotny styl życia młodzieży powinni być odpowiedzialni rodzice i wychowawcy w szkole, a nie telewizja i Internet.

W związku z tym bardzo słusznie postawiona jest przez Doktorantkę (oprócz wniosków) rekomendacja: „należy pilnie opracować programy profilaktyczne i edukacyjne uwarunkowane na kształcenie młodzieży szkolnej”, ale programy te musiałyby być wdrożone w życie, przy czynnym zaangażowaniu władz oświatowych, nauczycieli i rodziców, aby zniwelować dysonans między zasadniczym wnioskiem wynikającym z przeprowadzonych przez Doktorantkę badań- posiadana przez badanych uczniów wiedza o czynnikach ryzyka chorób układu krążenia z reguły nie była zgodna z ich zachowaniami zdrowotnymi i stylem życia.

Autorka pokazuje jak wiele jest do zrobienia w tym zakresie, a równocześnie wskazuje, że tylko wspólne wysiłki, przy odpowiednich rozwiązaniach systemowych mogą dać pozytywne rezultaty. Najważniejsze jest jednak, że czytając tę rozprawę nie ma się najmniejszych wątpliwości, że pisana jest ona przez Osobę wrażliwą i pełną troski o dobro młodych ludzi.

Praca mgr Doroty Maliszewskiej „Znajomość i występowanie czynników ryzyka chorób układu krążenia wśród młodzieży warszawskich szkół średnich” spełnia całkowicie warunki rozprawy na stopień naukowy doktora i z uwagi na to, przedkładam Radzie Naukowej Instytutu Medycyny Wsi w Lublinie wniosek o dopuszczenie mgr Doroty Maliszewskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

K I E R O W N I K
Zakładu Higieny i Dietetyki UJ CM

Prof. dr hab. med. Emilia Kolarzyk